

GENÇ MÜTEFEKKİRLER DERGİSİ
JOURNAL OF YOUNG INTELLECTUALS

e-ISSN: 2718-000X

Yıl: 4, Cilt: 4, Sayı: 1

Haziran-2023

MAKALE BİLGİLERİ

Behlûl'e Atfedilen Subhatü'l-Uşşâk veya Risâle-i Mie

Subhatu'l-Uşşak or Risale-i Mie Attributed to Behlul

YAZAR

Rıdvan ÇETİN

Dr. İğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
İslam Tarihi ve Sanatları Türk İslam Edebiyatı.

ridvancetinbey@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-9363-9350

Yayın Bilgisi

Yayın Türü: Araştırma Makalesi

Makale Geliş Tarihi: 30.05.2023

Makale Kabul Tarihi: 12.06.2023

Sayfa Aralığı: 236-250

ÖZET

Hz. Muhammed (sav) Türk-İslâm edebiyatına; doğumu, hayatı, mucizeleri, fizikî yapısı ve hadîsleri gibi özellikleri ile yansımıştır. Bu özellikleri edebiyatta siyer, mevlid, miraciye, mucize-nâme, hilye-i şerîf, kırk, yüz ve bin nadîs gibi yeni türlerin doğmasına sebep olmuştur. Manzum veya mensur hadîs yazma geleneğinin en önemli sebebi Hz. Muhammed'in (sav) "Ümmetimin dînî işlerine dair kırk hadîs derleyen kimseyi Allâhu Teâlâ fakihler ve âlimler zümresi arasında diriltir." hadîs-i şerifidir. Bununla birlikte Hz. Muhammed'in (sav) şefaatinin kazanma, hayırla yad edilme, hadîs yazma geleneğini devam ettirme, okuyucunun duasını alma, dînî ve uhrevî meselelere dikkat çekerek toplumu uyarma ve bu konulardaki fikirlerini beyan etme, hastalıktan kurtulup şifa dileme vb. gibi sebeplerden dolayı birçok şair tarafından hadislerin manzum ya da mensur tercüme edilmiştir. İslamî edebiyatta birçok şair, âlim, fakih yukarıda saydığımız sebeplerden dolayı kırk hadîs tercüme geleneğini başlatmıştır. Daha sonra bu sayı yetmiş, yüz, beş yüz ve bin hadîs tercüme ile devam ettirilmiştir.

Bu makalede hem Lâtîfi'ye hem de Behlûl'e atfedilen "Risâle-i Mie" veya "Subhatü'l-Uşşak" adlı yüz hadîs tercümelerinin üzerinde durulmuş, Behlûl'ün hayatı hakkında bilgi verilmiş ve her iki eserde bulunan farklılıklar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk-İslam Edebiyatı, Behlûl, Lâtîfi, Manzum Yüz Hadîs, Risâle-i Mie.

ABSTRACT

Turkish-Islamic Literature Muhammad (sav) his birth, life, miracles, physical features, and hadiths. These features have led to the emergence of new genres in literature such as siyer, mevlid, miraciye, mucize-names, hilye-i şerif, kırk, yüz, bin hadîs. As the most important reason for the tradition of writing verse or prose hadith, Hz. Muhammad (sav) said, "Whoever compiles forty hadiths about the religious affairs of my ummah, Allah will resurrect him among the jurists and scholars." it is a hadîth sherîf. However, To gain the intercession of the Prophet Muhammad (sav), to be remembered well, to continue the tradition of writing hadith, to receive the prayers of the reader, to warn the society by drawing attention to religious and otherworldly issues, and to express their opinions on these issues, to get rid of the disease and wish for healing, etc. For reasons such as verse or prose hadith translation, examples were given by many poets. Many poets, scholars

and jurists in Islamic literature started with the tradition of forty hadith translations for the reasons we have mentioned above, and this number continued with seventy, one hundred, five hundred and one thousand hadith translations.

In this article, translation of one hundred hadiths called “Risale-i Mie” or “Subhatü'l-Uşşak” attributed to both Latifi and Behlul were emphasized, information was given about Behlul’s life and the differences in both works were tried to be revealed.

Keywords: Turkish-Islamic Literature, Behlul, Latifi, Hundred Hadith in verse, Risale-i Mie.

GİRİŞ

Türk-İslâm edebiyatının en önemli kaynaklarının başında Hz. Peygamber’in hadîsleri gelmektedir. Hadîsler verilen ürünlerde, telmih ve iktibas veya metinleri birebir aynı alınarak kullanılmıştır. Hz. Peygamber sadece hadîsleriyle değil doğumu, ahlâkı, fiziki özellikleri ve mucizeleri gibi birçok yönü ile edebiyatımıza yansıtılmıştır. Bunların neticesinde “mevlid, siyer, na‘t, hilye, siretü’n-nebî, mu‘cizât-ı nebî, hicretnâme, gazavatnâme, mi‘racnâme vb.” yeni türlerin doğmasına ve bunlarla ilgili yüzlerce eserin ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Bu türlerin başında farklı sayılarda manzum veya mensur olarak kaleme alınmış hadîs tercümeleri gelmektedir.

Türk-İslâm edebiyatında kırk hadîs tercüme geleneği (Arapça, erbaûn hadîs; Farsça, çihil hadîs) ile başlanmış, daha sonraları seksen, yüz, yüz bir ve bin bir hadîs tercümeleri ile devam etmiştir. Bu türe ilk örnek ise miladî VIII. yüzyılın ikinci yarısından sonra verilmiştir. Birçok şair, âlim fazıl gibi şahsiyetlerin özellikle kırk hadîs tercümeleriyle ilgili eser ortaya koymaya sevk eden Hz. Peygamber’in “Ümmetimin dînî işlerine dair kırk hadîs derleyen kimseyi Allâhu Teâlâ fakihler ve âlimler zümresi arasında diriltir.” (Acluni, 1351: c. II, 246) hadîs-i şerifi olmuştur. Bu müjdeye nail olmak için birçok müellif bu türde eser vermeye gayret etmiştir.

Türk edebiyatında hadîs tercümeleri Arapça ve Farsçadan yapılan tercümeler örnek alınarak başlamıştır. Özellikle İmam-ı Nevevî’nin mensur olarak kaleme aldığı kırk hadîsi ile Molla Câmî’nin Farsça meydana getirdiği manzum kırk hadîsi örnek alınmıştır. Ali Şir Nevâî, Kemal Ümmî, Fuzulî, Nâbî gibi birçok şair tarafından Molla Câmî’nin manzum kırk hadîsi Türkçeye tercüme edilmiştir (Yıldız, 2011: 128).

Kırk hadîs ve yüz hadîs ile ilgili yapılan bazı ilmî çalışmalar şunlardır: Hasan Aksoy (1991); Hasan Aksoy (1997: 121-130); Ahmet Sevgi (2001: 107-132); Selahattin Yıldırım (2000); Alim Yıldız (2003: 91-124); Alim Yıldız (2011: 127-150); Kamil Ali Gıynaş (2012: 1133-1157); Hikmet Özdemir (2012: 139-154); Bülent Akot (2013: 71-84); İsmail Avcı (2016: 1-32); Âdem Ceyhan (2015: 53-72); Atilla Gökdemir (2016: 83-95); Suat Donuk (2017: 55-97); Zahide Efe (2021: 24-42); Nihat Öztoprak (1993: 1-546), İdris Söylemez (2017: 1-1411); Mustafa Yüceer (2020).

Yüz hadîslerin yazılma sebebi yukarıda bahsettiğimiz gibi Hz. Peygamber'in söylediği hadîs-i şerife dayanmaktadır. Nihat Öztoprak (2018) bu konuda şöyle bir beyanda bulunmaktadır:

“Bazı şairler ve âlimler daha fazla sevap kazanmak için 40 hadîse bir kırk daha ilave edip 80’e, sonra yirmi daha ilave edip 100’e tamamlamışlardır. Halvetî Muhyî’nin yüz hadîslerinin 40+40+20 =100 olarak tamamlandığı anlaşılmaktadır. Zira mukaddimenin dışında 40. ve 80. hadîs tercümelerinde de mahlasları geçmektedir. Allâh tektir teki sever (Allâhü vitrûn yuhubbü’l-vitra) hükmünce kırk yerine kırkbir, yüz yerine yüzbir, bin yerine binbir hadîs düzenleyenler de vardır. Muhyiddin İbni Arabî (öl. 638/1240) Mişkâtü’l-Envâr adlı Arapça eserinde yukarıdaki hadîsi hatırlatarak topladığı 100 kudsî hadîsi 101’e tamamladığını belirtir.”

Türk edebiyatında kırk hadîs yazma geleneğinde olduğu gibi manzum ve mensur yüz hadîs örnekleri de mevcuttur. Bunların başında XIV. yüzyılda yaşamış Erzurumlu Mustafa Darîr’in (ö. 795/1398) “Yüz Hadîs Yüz Hikâye” adlı eseri gelmektedir. Eserinde yer verdiği hadîsten sonra o hadîsle ilgili bir hikâyeye yer vermiştir. Eser mensur yüz hadîs örneğidir (Öztoprak, 2018: 290).

XV. yüzyılda ilk defa manzum yüz hadîs örneğini veren “Ferahnâme” adlı eseri ile Hatipoğlu Muhammed’dir (ö. 838/1435’ten sonra). Müellif, yedi yılda tamamladığı eserini sırasıyla II. Murad’a, Karamanoğlu İbrahim Bey’e ve Candaroğlu İsfendiyar Bey’e takdim etmiştir. Bugüne kadar yapılmış en hacimli manzum yüz hadîs tercümesidir. Toplamda altı bin beyitle kaleme alınmıştır (Öztoprak, 1993: 33-51).

“Manzum Yüz Hadîs” tercümesini kaleme alan şairlerden birisi de XVI. yy.’de yaşadığı tahmin edilen Kadrî mahlaslı zattır. Şair tarafından kısa metinli hadîslerin tercih edildiği görülmektedir (Öztoprak, 1993: 51-58).

XVI. yy.'de kaleme alınmış diğerk manzum yüz hadîs tercümesi Lâtîfî'nin (ö. 990/1582) "Subhatü'l-Uşşâk" adlı eseridir. Lâtîfî, hadîsleri kıta, diğerk kısımları ise mesnevi nazım şekli ile yazmıştır. Müellifin eseri 347 beyitten ibarettir (Sevgi, 1992: 74-80).

XVI. veya XVII yy.'de yaşadığı tahmin edilen ve manzum yüz hadîs örneği veren şairlerden birisi de Halvetî Muhyî'dir. Şair, eserin giriş kısmında adının "Gül-i Sad-Berg" olduğunu zikretmektedir. Eserde hadîs metinleri kırmızı (surh) ile tercümeleri ise siyah mürekkeple yazılmıştır. Giriş (mukaddime) faslı mesnevi, hadîslerin tercümeleri ile son (hâtîme) faslı kıt'a nazım şekli ile yazılmıştır. Eser 246 beyitten meydana getirilmiştir (Öztoprak, 1993: 68-74).

XVII. yy.'de "Gül-i Sad-berg" adlı manzum yüz hadîs örneğini kaleme alan Kütahyalı Muhammed Visâlî'dir (ö. 1057/1647). Niğde doğumlu olan şair, uzun süre Kütahya'da kaldığı için kendisini Kütahyalı olarak tanıtmıştır. Eserin giriş (mukaddime) kısmını mensur, hadîs tercümlerini kıta nazım şekliyle yazmıştır. Ayrıca eserde üç kıta ile iki müstezad örneği de yer almaktadır. Gül-i Sad-berg, toplamda 210 beyitten oluşmaktadır (Öztoprak, 1993: 74-80).

XVIII. yy.'de İsmâil Belîğ (ö. 1142/1730) tarafından kaleme alınan manzum yüz hadîs örneği ise "Gül-i Sad-Berg" adlı eserdir. Eser toplamda 183 beyitten meydana getirilmiştir. Tevhid 12, na't 18, sebep-i telif 19, medhiye 25, hadîs tercümeleri 100, hatime bölümü ise 9 beyitten oluşmaktadır (Öztoprak, 1993: 80-91).

XVI. yy.'de manzum yüz hadîs örneğini verdiği tahmin edilen diğerk bir şairimiz ise çalışmamızın konusunu teşkil eden Behlûl'dur. Eserini dönemin Şeyhü'l-İslâm'ı olan Ebu Suud efendiye sunmuştur. Müellif, İstanbul'da imamlık ve müderrislik vazifelerini yapmıştır.

1. Hayatı

Behlûl, XVI. yüzyıl şairlerinden olup İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Hangi tarihte doğduğu kesin olarak bilinmemektedir. Şiirlerinde ismini mahlas olarak kullanan şair, Kânûnî dönemi şairlerindedir. Sesinin güzelliği ile şöhret kazanan Behlûl, imamlık, cüzhanlık ve müderrislik vazifelerini yapmıştır. İlme meraklı, tasavvuf ehli olan şair aynı zamanda hafız-ı Kur'andır (Aşık Çelebi, 2018: 192; Canım, 2018: 156). Kaynaklarda şairin ölümü ile ilgili herhangi bir tarih verilmemiştir. Sicill-i Osmânî'de Kânûnî Sultan Süleymân devri ortalarında vefat ettiği bilgisi mevcuttur (Süreyya, 1996: 365).

Lâtîfi, tezkiresinde Behlûl'e ait birkaç manzum ve mensur eser olduğunu haber vermektedir (Canım, 2018: 156-157). Eksik yüz hadîs tercümesinden başka eserleri henüz elde edilememiştir. Yunus Kaplan (2022), XVI. yüzyılda kaleme alınmış ve tezkire mahiyetinde olan bir şiir mecmuasında ona ait bir gazele yer verildiğini bildirmektedir.

Oldı serâ-yı sînede dil şehriyâr-ı 'aşk

Olsun müselleme aña yeridür diyâr-ı 'aşk

Var tekyegâh-ı gussanuñ abdâlı ol diyü

Râh-ı fenâyâ saldı beni ihtiyâr-ı 'aşk

Dil murgı gördi dâne-i hâl-i siyâhını

Baglandı bâg-ı zülfine oldı şikâr-ı 'aşk

Ma'mûre-i beden yıkılursa 'aceb degül

Muhkem olurdu şehr-i dilümde hisâr-ı 'aşk

'Aşkuñda puhte kılmaga Behlûl-ı 'âşkı

Turmaz yakar derûnını her demde nâr-ı 'aşk (Kaplan, 2022)

2. Subhatü'l-Uşşâk

Bazı kütüphanelerde “yüz hadîs tercümesi” olarak kayıtlı bulunan eser Lâtîfi mahlasıyla kaydedilmiştir. Elimizde bulunan ve üzerinde çalıştığımız nüsha ise Lâtîfi ile çağdaş olan Behlûl mahlasıyla kaydedilmiş eksik yüz hadîs tercümesidir. Behlûl'e ait bu nüsha İBB Atatürk kitaplığı, Osman Ergin Bölümü'nde 2723 numarada kayıtlıdır. Eser “Ehadîs-i Mie” başlığı ile h. 1311/m. 1893-94'de Ateşzade Muhammed Bedreddin tarafından Bab-ı Ali caddesinde bulunan 30 nolu matabaada tabedildiği belirtilmektedir. Eserin bu basım tarihinden dolayı İ. Lütfü Çakan (1980) ile Necla Hacıoğlu (2016) neşrettikleri makalelerde XIX. yüzyılda Behlûl adlı bir şaire ait olduğunu belirtmişlerdir.

Rıdvan Canım, Lâtîfi'nin kaleme aldığı tezkirenin ön sözünde “Subhatü'l-Uşşâk Kırk Hadîs Tercümesi” adında bir çalışmasının varlığından haber verdiğini belirtmektedir (Canım, 2018: 7). Yukarıda da belirttiğimiz gibi bazı şairler ve müellifler daha fazla sevap kazanmak için hadis sayısını seksene hatta yüze çıkardığını belirtmiştik. Bu sebepten

dolayı Lâtîfî'nin yüz hadis yazdığını, fakat tezkiresinde kırk hadis olarak kayda geçirmiş olabilir. Hem Lâtîfî'ye hem de Behlûl'e ait olduğu düşünülen eserlerin farklılıklarının ortaya konulduğu başlıkta değerlendirmeler yapılacaktır.

2.1. Lâtîfî ile Behlûl'e Atfedilen Eserlerdeki Farklılıklar

Her iki şairin kaleme aldığı eserde, "tevhid" (22) ile "na't" (16) beyit sayıları aynıdır. Lâtîfî "sebeb-i telif bölümünü 45 beyitle açıklarken Behlûl'ün bu bölümü 47 beyitle açıkladığı görülmektedir.

Lâtîfî eserinde dönemin sultanı Kânûnî'yi methederken;

Ol şehinşeh ki zıll-ı Rabb-ı Enâm

Hâmi-i mülk-i dîn şeh-i İslâm

Ya'nî ki Hazret-i Süleymân Han

Kâmi'-i küfr ü nâsır-ı îman (Özdemir, 1996: 59).

Behlûl kendisi imam olması hasebi ile dönemin Şeyhü'l-İslam'ı Ebu Suud Efendi'yi methetmiştir:

Der-vaşf-ı Efendi Ebu's-Su'ud Aţala'l-lâhi 'Ömrehü İlä Yevmi'l-mev'ud

Ķādî-i 'asker-i şeh-i İslâm

Hâmî-i mülk-i dîn-i Rabb-i enâm

Menba'-ı fażl u mazhar-ı Raḥmân

Ķâmi'-i zulm u nâşir-i îmân

Ya'nî ki Rûmili Efendisi

'Ulemānuñ refî'i vü re'isi

Zât-ı pâki refî' vü ḳadri celî

Cümle fażl ehli didi añâ belî

Oldı İslâma çün zahîr [u] mu'în

Buldı ḳuvvet anuñla nice bu dîn

Velî miftâḫ-ı genc-i ḫikmetdür

Dağı mişbâh-ı şem‘-i ‘iffetdür

İdüp İslâm dînini ihyâ

İtdi şer‘i Muhammedi icrâ

Umaram ki hadîsi hürmetine

Höş gele bu risâle hazretine

Nażar-ı iltifâtı vâkı‘ ola

Şerefini bu nazm câmi‘ ola

El açup kıl aña du‘â Behlûl

Çuvvet anuñla buldı şer‘-i Resûl

Çâdirâ devletin mü‘eyyed kıl

Mâlikâ ‘izzetin muhalled kıl

Yâ İlâhî be-ħağğ-ı nûr-ı Resûl

Bu du‘â-gû du‘âsın eyle ħâbûl (Behlûl, 1311: 5/b¹).

Lâtîfi’ye ait risalede ise tam olarak yüz hadîs yer almaktadır. Behlûl’e atfedilen risalede ise doksan beş hadîs mevcuttur. Lâtîfi’nin eserinde geçen hadîslerden farklı olarak sadece bir hadîs-i şerif tercüme dilmiştir:

- من خلف بغير حق فقد كفر و اشرك⁵⁴

[Kim haksız yere yemin ederse kafir olur. Hidayet ve tefvik ondan kaçır (Tirmizî, 1982: 1535).]

Ol ki nâ-ħağğ yere yemin itdi

Kâfir oldı sen anı bil taħkîk

Şirki bi’llâh eyledi dağı ol

Çaçdı andan hidâyet ü tevfiğ (Behlûl, 10/b)

¹ Beyitlerin yer aldığı varakları göstermektedir.

Behlûl'e atfedilen eserde, Lâtîfi'nin yaptığı tercümelere farklı olarak bazı hadîslerin ilk mısraları farklılık arz etmektedir:

[Bilgi ile yapılan az amel çok, bilgisiz yapılan çok amel ise azdır (Çelik, 2010: 139).]

‘İlmüñ artırmak isteseñ ‘amel et

‘ilmle azacak ‘amel çok olur

Cehl ile sehl olur keşir ‘amel

O da suhv ü haşâyıla yok olur (Behlûl, 6/b)

Ne ‘amel ide olmayan ‘ilmi

‘İmle azacak ‘amel çok olur

Cehl ile sehl olur keşir ‘amel

O da suhv ü haşâyıla yok olur (Sevgi, 1987: 302)

[Tek başına olmak, kötülerle oturup kalkmaktan daha hayırlıdır (Aclûnî, 1351: 2/2893).]

Ger dilerseñ muvaḥḥid ol ferd ol

Bu cihānda ḥuzur yektāluk

Nā-muvāfiḳ-ı herif-i hemdemden

Kişiyeye yek degül mi tenhāluk (Behlûl, 12/a)

Keşretüñ zaḥmeti kesir olur

Bu cihānda ḥuzur yektāluk

Nā-muvāfiḳ-ı herif-i hemdemden

Kişiyeye yek degül mi tenhāluk (Sevgi, 1987: 319)

Yazma eser kütüphanelerinde Lâtîfi'nin “Subhatü'l-Uşşâk” adlı risalede şairin mahlası iki yerde zikredilmektedir:

Farzdur padişaha çünki dua

Sen de eyle Lâtîfi medh ü sena (Sevgi, 1992: 68).

Lutfun ile Lâtîfiyi yad it

Ben kulunı o günde azad it (Sevgi, 1992: 92).

Behlûl'e atfedilen risalede ise bütün bölümlerin sonunda şairin mahlası geçmektedir.

Umarım 'afvîña ire Behlûl

Ki odur dergehiñde kemter ul (Behlûl, 1311: 3/b).

Niçe med eyleye anı Behlûl

Ki odur server-i nebiyy-i Resûl (Behlûl, 1311: 4/a).

El açıp ıl aña du 'ā Behlûl

uvvet anıñla buldu şer'-i Resûl (Behlûl, 1311: 5/b).

Umarım saña 'āibet Behlûl

Bunuñ ile şefā'at ider Resûl

Yā İlāhī be-a-ı nūr-ı Resûl

Bu du 'ā-gū du 'āsın eyle ābûl (Behlûl, 1311: 5/b).

Kim benim dā'ı bende vü Behlûl

Āiretde şefā'at ide Resûl (Behlûl, 1311: 14/b).

Nazar eyle uluñ bu Behlûle

Āiretde şefā'atıñ bula (Behlûl, 1311: 15/a).

Yukarıdaki farklılıkları göz önünde bulundurduğumuzda bizde şu kanaatler hasıl olmuştur:

- Lâtîfi'ye ait olduğu düşünölen ‘‘Subhatü'l-Uşşâk’’ adlı yüz hadîs tercümesi üzerinde bir doktora, iki kitap ve bir makale çalışması yapılmış ve bu çalışmalarda eserin Lâtîfi'ye ait olduğu görüşü kesindir.

- İ. Lütfü Çakan (1980) ile Necla Hacıoğlu (2016), Ateşzade Muhammed Bedreddin tarafından neşredilen İBB Osman Ergin ile Süleymaniye Kütüphanesi'nde yer alan nüshaları göz önünde bulundurarak eserin, XIX. yüzyılda kaleme alındığını belirtmişler; fakat dil özellikleri dikkate alındığında eser XVI. yüzyılda kaleme alınmıştır.

Araştırmalarımız neticesinde XIX. yüzyılda Behlûl adında böyle bir şair ve eser hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

- Lâtîfî'ye ait “Subhatü'l-Uşşak”ın bazı nüshalarında müellifin mahlası yer almamaktadır. Bu durumu farkederek, şairliğe kabiliyeti bulunan Behlûl adında biri eserin farklı yerlerine adını veya mahlasını ekleyerek eseri sahiplenmek istemiş olabilir.

- Lâtîfî'nin tezkiresinde hayatı hakkında bilgi verdiği ve XVI. yüzyılda yaşayan Behlûl adında bir şair vardır. Bu eserin ona aidiyeti ise sonra elde edilecek el yazması nüshası ile mümkün olacaktır. Eserin sadece elde bulunan matbu nüshalar ile ona aidiyeti mümkün gözükmemektedir.

2.2. Eserin Muhtevası

Behlûl farklı konulardaki hadîsleri ele alıp incelemiştir. Kur'ân-ı Kerîm'i okumanın önemi, Allâh'tan korkmak, Hz. Peygamber'e salavat getirmek, ölümlere sövmemek, adaletle hükmetmek, ilim öğrenmek, bilgili olmanın fazileti ve cahaletin zararları, alimlere saygı göstermek, namaz kılmak, temizliğe dikkat etme, hacca gitmek, zekât vermek, insanlarla iyi geçinmek, selamı yaymak, güzel söz söylemek, tevâzû göstermek, kibirli olmamak, gıybet, hased, öfkesini yenmek, ihtiyaç sahiplerinin ihtiyacını gidermek, söz vermek, hayra sebep olmak, sadaka vermek, dua, cimrilik, cömertlik, yalan söylemek, aldatmak, ölüm gibi konuların şair tarafından işlendiği görülmektedir.

2.3. Eserin Şekil Özellikleri

Behlûl eserinde aruzun *Fe`ilâtün (Fā`ilātün)*, *Mefā`ilün*, *Fe`ilün (Fa`lün)* kalıbını kullanmıştır. Eserde ciddi manada aruz kusurları görülmemektedir.

Yüz hadîs tercümesinin başında yer alan “Tevhid”, “Na't”, “Sebeb-i Telif-i Risâle”, “Der-vasf-ı Efendi Ebu's-Su'ûd” ile eserin sonunda bulunan “Münâcât” ve “Tazarru'-ı Kâyıl” bölümleri mesnevi nazım şekli ile yazılmıştır. Hadîs tercümeleride ise kıt'a nazım şekli tercih edilmiştir.

İtdi Hâhık bizi bi-ḥamdillâh

Ḳā'ili lā-ilāhe illallāh (Behlûl, 1311: 3/a).

Manzum yüz hadîs çevirisinde Behlûl'ün genel itibari ile tam kafiye kullandığı görülmektedir:

Şâkir iseñ bu ni'mete şük^r it

Ḳâdir olduğça Ḳâdiri zik^r it (Behlûl, 1311: 3/a).

Hem mesnevi hem de kıt'a nazım şekillerini kullanan şair, gerekli görülen yerlerde redif kullanımına da başvurmuştur:

Lezzet-i zikrile zevki olur

Zerre mihirile şevki olur (Behlûl, 1311: 3/a).

Behlûl, bütün kıt'alarda kafiye ve redifleri kullanarak şiirin ahengini sağlamaya gayret göstermiştir:

Cehle beñzer cihānda faqr olmaz

Ķatı yoħsul cihānda cāhildur

Mālla nāķıŝı ĝanī ŝanma

Ol kiŝidür ĝanī ki kāmildür(Behlûl, 1311: 6/b).

Şairin bazı yerlerde şiiri vezne uydurmak için hece düşürme tekniğine başvurduğu görülmektedir:

Baňa reŝed olup Bahā'ed-dīn

Oĝlu k'oldur cihān içinde güzīn (Behlûl, 1311: 4/b).

Yolına vardı dīn-i İslāmuñ

Her kiŝi k'eyledi zekātın edā (Behlûl, 1311: 7/a).

Behlûl ait olan yüz hadīs tercümesinde toplam doksan beş hadīs yer almaktadır.

2.4. Eserin Nüshaları

Üzerinde çalışma yaptığımız Behlûl'e ait eserin yazma eser kütüphanelerinde iki nüshası bulunmaktadır.

2.4.1. İBB Osman Ergin Nüshası

Osman Ergin Kitapları koleksiyonunda 2723 numara ile yer alan nüsha 1311 yılında Bab-ı Ali Caddesi'nde bulunan bir matbaada matbu olarak basılmıştır. Sahib ve naşiri olarak Ataşzāde Muhammed Bedrettin gösterilmiştir. Eser sayfa numarası ile 28 sayfadan oluşmaktadır. Eserin başlığı "Risāle-i Ehādis-i Mi'e" olarak kaydedilmiştir.

2.4.2. Süleymaniye Kütüphanesi Nüshası

Hüdai Efendi Kitaplığında 175 numara ile yer alan nüsha, Osman Ergin Kitaplığında bulunan nüsha ile aynı özellikleri taşımaktadır. Eserin ön sayfasında Hüdai Efendi Kütüphanesine hediye edildiğini belirten bir kütüphane mührü de yer almaktadır.

SONUÇ

Osmanlı devleti döneminde Hz. Peygamber'in sünnetini yaygınlaştırma, doğru bilgiyi elde etme, dünya ve ahiret işlerini yoluna koyma gibi konularla ilgili çok sayıda manzum hadîs tercümleri kaleme alınmıştır.

Üzerinde çalışma yaptığımız eser aynı yüzyılda yaşamış olan Lâtîfî ile Behlûl'e atfedilmiştir. Lâtîfî'ye atfedilen eser üzerinde bazı çalışmalar yapılmış olup farklı nüshaları değerlendirilmeye tabi tutulmuştur. Fakat Behlûl'e ait olduğu sanılan eser farklı bir isimle XIX. yüzyıla ait olduğu düşünülerek, metni tespit edilmeden iki ilmî makalede haber verilmiştir. Elde ettiğimiz metni incelediğimizde eserin Behlûl'e ait olduğu tespit edilmiştir.

Lâtîfî yazdığı tezkirenin dibacesinde kendisine ait eserleri sayarken manzum kırk hadîs yazdığını ifade etmektedir. Kendisine nispet edilen nüshalarda ise yüz hadîs bulunmaktadır. Lâtîfî'ye ait nüshaların bazılarında şairin mahlası mevcut iken bazılarında ise mevcut değildir.

Behlûl'e ait eserin adı her ne kadar "Ehadîs-i Mie" yani yüz hadîs olarak verilmiş ise de eserde doksan beş hadîs bulunmaktadır. Eserin bitiş bölümlerinde şair mahlasını kullanmıştır. Lâtîfî'ye nispet edilen nüshalardan farklı hadîsleri tercüme ettiği de görülmektedir.

Daha önce "Sübhâtü'l-Uşşâk"la ilgili yapılan çalışmalarda eserin metni verildiğinden tekrara düşmemek için farklılık arz eden kısımlarına yer verilmiştir.

KAYNAKÇA

Acluni, M. b. İ. (1351). *Keşfu'l-Hafâ*. Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî.

Ahmed b. Hanbel. (1981). *Müsned*.

Akot, B. (2013). Mevlânâ İdrîs-i Bitlisî ve Manzum Kırk Hadîs Tecüzmesi: Hadîs-i Çihil. *Journal of Islamic Research*, 24/2.

Aksoy, H. (1991). Mustafa Ali'nin Kırk Hadîs Tercümleri. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.

Aksoy, H. (1997). Fevrî'nin Manzum Kırk Hadîs Tercümesi. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13.

Aşık Çelebi, (2010). *Meşâ'irü'ş-Şu'arâ-İnceleme-Metin (1-3)*. (Haz. Filiz Kılıç). Kültür Bakanlığı Yayınları.

- Avcı, İ. (2016). 16. Asır Şairlerinden Lutfi'nin Manzum Kırk Hadisi. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 16.
- Bayak, C. (2015). Sehmî ve Manzum Hadîs-i Erba'în Tercümesi. *Turkish Studies*, 10/8.
- Buhârî, M. b. İ. (1982). *el-Câmiu's-Sahîh*. Çağrı Yayınları.
- Canım, R. (2018). *Lâtîfî, Tezkiretü's-Şu'arâ ve Tabsiratü'n-Nuzamâ*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ceyhan, Â. (2015). Şirvanlı Hatipoğlu Habibullah'ın Kırk Hadis Tercümesi. *Erdem Dergisi*, 69.
- Çakan, İ. L. (1980). 1876-1976 Arası Türkiye'de Hadis Çalışmaları Bibliyografyası (Kitaplar). *İslâm Medeniyeti Mecmuası*. IV/3.
- Çelik, A. (2010). *Manzum Hadis Tercümeleri ve Lâtîfî'nin "Subhatü'l-Uşşâk"ı*, Kitap Neşriyat Dağıtım Yayınları.
- Donuk, S. (2017). İlmî Mahlaslı Bir Şaire Atfedilen Manzum Yüz Hadis Tercümesi. *Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1/2.
- Efe, Z. (2021). *Mehmed Bosnevî'nin Manzum Kırk Hadis Tercümesi*. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Türkoloji Dergisi, 25/1.
- Gıynaş, K. A. (2012). *Hilâlî'nin Manzum Kırk Hadis Tercümesi*. *Turkish Studies*, 7/1.
- Gökdemir, A. (2016). Lutfi'nin Manzum Kırk Hadis Tercümesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24.
- Hacıoğlu, N. (2016). Osmanlı Döneminde Neşredilmiş Hadis Türkçe Hadis Eserleri Üzerine. *Hadis Tetkikleri Dergisi*, 14/1.
- Kaplan, Y. (04.11.2022) "Behlûl". *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/behlul>.
- Mecmû'a-i Eş'âr*. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet Koleksiyonu 479, vr. 8b.
- Müslim, E. H. M. (1982). *el-Câmiu's-Sahih*. (Haz. M. Fuat-Abdülbâki). Çağrı Yayınları.
- Özdemir, H. (1996). *Subhatü'l-Uşşâk Yüz Hadis Tercümesi*, İnsanlığa Hizmet Vakfı Yayınları.
- Özdemir, H. (2012). Nâbî'nin Kırk Hadis Tercümesi. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 6.
- Öztoprak, N. (1993). *Klâsik Türk Edebiyatı'nda Manzum Yüz Hadîsler*. [Doktora tezi]. Marmara üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

- Öztoprak, N. (2018). *Hız Peygamberi Sanatla Anlamak, "Klasik Türk Edebiyatında Yüz Hadesleri Hazırlayan Sebepler ve Manzum Yüz Hadisler"*. Sakarya Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Sakarya Kitablığı Yayınları
- Sevgi, A. (1987). *Lâtîfî (Hayâtı ve Eserleri) İnceleme-Metin*. [Doktora Tezi]. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sevgi, A. (1992). Lâtîfî ve "Subahtü'l-Uşşâk"ı. *Selçuklu Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 12.
- Sevgi, A. (2001). Azmî'nin Hadis-i Erbain Tercümesi, *Selçuklu Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 9.
- Söylemez, İ. (2017). *Türk-İslam Edebiyatında Manzum Kırk Hadisler (İncelem-Metin)*. [Doktora Tezi]. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Süreyya, M. (1996). *Sicill-i Osmânî veya Tezkire-i Meşâhir-i Osmaniyye (1-5)*. (Haz. Nuri Akbayar). Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tirmizi, E. İ. b. M. (1982). *Sünenü't-Tirmîzî*. Çağrı Yayınları.
- Yıldırım, S. (2000). *Osmanlıda Kırk Hadis Çalışmaları 1*. Osmanlı Hadis Araştırmaları Yayınları.
- Yıldız, A. (2003). Okçuzâde Mehmed Şâhî ve Manzum Kırk Hadis Tercümesi: Ahsenü'l-Hadîs. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XVII.
- Yıldız, A. (2011). Sirâcî'nin Manzum Kırk Hadis Tercümesi. *C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XV/1.
- Yüceer, M. (2020). *Hadis İlmi Açısından Osmanlı Manzum Hadis Edebiyatında Yer Alan Rivâyetler*. [Basılmış Doktora Tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.